

**СТЕФАН ГИДИКОВ – СЛИВЕНСКИ РОДОЛЮБЕЦ И СПОДВИЖНИК НА
ГЕОРГИ РАКОВСКИ**

Д-р Николай Сираков

Регионален исторически музей „д-р Симеон Табаков” - Сливен

РЕЗЮМЕ: В доклада са разгледани двадесет писма от сливения възрожденец Стефан Гидиков до патриарха на българското национално – освободително движение Георги Стойков Раковски. Кореспонденцията представя многообразната дейност на Раковски в публицистиката, в църковно-народното движение за самостоятелна българска църква и в развитието на просветата и образованието. Тези факти позволяват да се допълни и обогати биографията на великия котленец.

Ключови думи: *Възраждане, Национално-освободително движение, църковно-народно движение за самостоятелна българска църква.*

ПОД ЗНАМЕТО НА СВОБОДАТА: ГОРЯНИТЕ В СЛИВЕНСКИЯ КРАЙ

Регионален исторически музей „Д-р Симеон Табаков“

гр. Сливен

2021

„За тях животът бе борба под знамето на свободата, смъртта – достойна победа!“

Автори: д-р Николай Сираков

Мария Павлова

Пенка Димитрова

Превод на немски език: Милкана Делер

Превод на английски език: Петър Скип

Дизайн на корицата: Рая Павлова

Печат: КОРС

ISBN 978-619-7486-05-6

Предговор

Настоящото издание цели да информира и провокира интереса на широката общественост към горянското съпротивително движение. В следващите редове обръщаме поглед към периода след преврата от 9.IX.1944 г. и реакцията на българското общество към него. Горянството, което се заражда в знак на несъгласие с наложения болшевишки режим в България, се явява първата масова и най-продължителна антикомунистическа съпротива в държавите от Източния блок. Най-мощно и най-добре организирано горянството е било на територията на сливения регион, но малцина знаят това.

Възходът на новата политическа система в България е в значителна степен обвързан с ограничаването на човешките, граждански и политически права на населението. В условията на тотална доминация на комунистическата партия в обществено-политическия и икономически живот на страната, възприятието на няколко поколения българи за свободата е поставено под въпрос. Тази най-висша ценност, в защита на която се обявяват горяните, е фокусът на първа глава от настоящата книга. След като дефинираме понятието за свобода от гледна точка на историческата реалност през XX век, ще разгледаме самозащитата на българското общество, като естествена реакция срещу установяването на комунистическо управление по съветски образец. Третата част от публикацията е посветена на горянското въстание в Сливения Балкан от 1951 г. – първото в Европа масово въоръжено въстание срещу комунизма.

Непримиримостта на свободолюбивите българи с режима започва непосредствено след преврата от 1944 г., но съпротивата им остава почти неизвестна в световната история. Чрез това триезично издание се надяваме да достигнем до повече хора и да популяризираме факта, че именно българите са тези, които първи реагират срещу комунистическата власт на европейска територия. Като представители на институция, която съхранява и насърчава споделянето на културно-историческото ни наследство, наш дълг е да почетем 70-годишнината от потушаването на най-ранното в Европа масово въоръжено въстание срещу комунизма.

Без да претендираме за детайлно и изчерпателно разглеждане на събитията преди и по време на горянството, се надяваме да сме успели в начинанието си, което нямаше да е факт без подкрепата на фондация „Конрад Аденауер“ – България.

*От авторите
декември, 2020 г.*

ЗЛАТНОТО СЕЧЕНИЕ НА ЗЛАТНАТА МАСКА

Денис Сираков (ППМГ „Добри Чинтулов” – Сливен), Мариета Сиракова (ППМГ „Добри Чинтулов” – Сливен), д-р Николай Сираков (РИМ – Сливен)

РЕЗЮМЕ: В Регионален исторически музей „д-р Симеон Табаков” – Сливен се съхранява златна маска, открита през 2007 г., по време на редовни археологически разкопки от д-р Георги Китов в „Далакова” могила, с.Тополчане, Сливенско. Още преди 2500 г. древният тракийски майстор е използвал при изработването на скъпоценния предмет, принципите на идеалната пропорция съответстваща на „златното сечение” в геометрията, изкуството и архитектурата. „Златното съотношение“ символизира хармония, красота и съвършенство, като тайните му се пазели ревностно и били известни единствено на посветените.

КЛЮЧОВИ ДУМИ: златна маска, златно сечение, златна спирала, числата на Фибоначи, пентаграм, тракийско изкуство, траки

ЕРОТИЧНА БРОНЗОВА ИГЛА

Николай Танев Сираков

РЕЗЮМЕ: Ритуалното поставяне на бронзовата игла до женски гроб е действие натоварено с изключително знаково значение. Но междувременно може да се приеме като факт, че символиката на фалоса е многозначна, че тя е свързана с плодовитостта, силата, живота в отвъдното. След смъртта космоса се реструктурира, като тази трансформация означава ново възраждане на света. Тракийската мистериално-посветителна вяра подхранва надеждата за безсмъртие на духа. Съдбоносната промяна в цикъла раждане - смърт – ново раждане придава реална духовна постижимост.

ТРАКИЙСКОТО НАСЛЕДСТВО В РИМ – СЛИВЕН: ЗА СЕМАНТИКАТА И ФУНКЦИИТЕ НА „ЖЕНСКИТЕ ПРЕДМЕТИ” В ЦАРСКОТО ПОГРЕБЕНИЕ

Николай Сираков

Резюме: Бракът е една от формите за преход от един социален статус към друг. Чрез сватбата героят се приобщава към богинята и се превръща в богочовек, а това е най-високата позиция в обществото, достъпна единствено за царя. От идеологическа гледна точка сватбата е форма на инвестиция, т.е. на богоизбиране на владетеля [Раевски 1988: 29]. Обредното погребване на женски предмети може да се схване като представен в атрибутен код свещен брак, между покойния владетел с Великата богиня. Смишълът е в идеята за ново раждане на владетеля след неговата смърт. Членовете на опозицията раждане – умирање в митологичното съзнание са тъждествени като елементи от общата структура на обредите раждане, брак, смърт. Това е необходимо за основното есхатологично предназначение на гробницата като култово съоръжение – да осигури ново раждане на мъртвия владетел в отвъдния свят [Маразов 1992: 418].

СРЕБЪРНИЯ РИТОН – КЕНТАВЪР – АТРИБУТ НА ЦАРСКАТА ВЛАСТ

Николай Танев Сираков, Георги Ковачев

/резюме/

Ритонът е най-популярната царска инсигния, свързана с жреческата функция на царя. Посредством него се възстановява нарушеното естествено състояние на космоса и се премахва хаоса. Погребването на толкова знатен предмет цели да представи царя като обобщаваща фигура на цялото архаично общество. Този съд е шедевър в развитието на тракийското приложно изкуство.

АНТИЧНИ НАКИТИ ОТ РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - СЛИВЕН

Николай Танев Сираков

Издателство

2021

Рецензенти:

Доц. д-р Димчо Момчилов

Доц. д-р Нарцис Торбов

Въведение:

Украшенията са част от облеклото на човека. Накитите са отразявали вкуса и естетическите потребности на носителите си. Разнообразни бижута са били използвани още в древността под формата на амулети и талисмани, както и за закопчаване на дрехи, обувки и колани, за закрепване на прическата. В началото накитите са се изработвали от полиран камък, кост и миди. Впоследствие започват да се създават украшения от злато, мрамор, мед, глина, кварц, малахит, ахат, хефрит, хематит и др.

В залите на Регионалния исторически музей – Сливен може да се видят уникални произведения на ювелирното изкуство. Всред представените експонати се отличават предметите, изработени от метал и полускъпоценен камък. Основни техники на изработка на металните ювелирни изделия са леене, гравирание, инкрустация, филигран, изчукване.

Остава загадка как древните майстори са изработвали своите пластични украси, както и гравюри по твърдите породи скъпоценни камъни. За изработката на толкова фини и деликатни изделия по всяка вероятност древните торевти са използвали набор от остри пробивни инструменти от типа на съвременните бургии. Неразгадана е все още тайната какво са използвали античните майстори за увеличаване на предмета, който изработват, за да могат да гравират върху него или да моделират изключително фините детайли на накитите.

Първите доказателства за използването, макар и на примитивни методи за увеличение на предмети, могат да се намерят още в древноегипетските йероглифи. Според Хризип самият Архимед при изследване на законите за пречупване на светлината е носел със себе си кристал за корекция на зрението. Първият писмен материал на тази тема е оставен от Луций Сенека, който забелязва увеличението на буквите, наблюдавани през стъклен балон, пълен с вода. Император Нерон, когато е гледал гладиаторските игри в своята ложа, е използвал за увеличение изумруд. Ние не знаем дали в древността тези изследвания имат някакво голямо практическо или научно приложение.

Древните гърци и траките са изпитвали истинско удоволствие да носят бижута, но са ги слагали единствено при специални поводи и празници.

През Античността са изработени прекрасни бижута с флорални мотиви, като се използва техниката „филигран“. При нея от тънка метална нишка се изработва мотив, подобен на фина дантела, в съчетание с цветно стъкло или малки перли.

Древните майстори използват и техниката гранулиране, с която изработват малки златни мъниста.

С развитието на бижутерията се усъвършенстват различни техники за производство на украшения. Една такава техника е *глиптиката* (от гръцки *glýpho*, „изрязвам“) Това е изкуството за гравирание на скъпоценни и полускъпоценни камъни. Украшените камъни са се използвали от притежателите си като лични печати, накити и амулети (на някои от камъните са се приписвали чудодейни качества). Поради материалите, с които работи, глиптиката винаги е била изкуство за благородници и богаташи.

Сред често използваните при изработката на декоративни елементи и антични бижута в Древна Гърция и в Древен Рим е т.н. „Херкулесов възел“, представляващ две преплетени възета, символизиращи брачните връзки, а според други мнения възплъщаващ плодовитостта, дар от богинята на плодородието.

През Античността е типичен култът към златото и перлите. През I в.сл.Хр. е поставено началото на практиката бижутата да се украсяват със скъпоценни и полускъпоценни камъни.

За своите украшения елините често използвали скъпоценни камъни – аметист, изумруд и опал. С невероятен финес и елегантност древногръцките майстори бижутери изработвали корони, обеци, фиби, брошки, колиета, пръстени и гривни – ювелирни изделия, които съчетавали източните вкусове към скъпоценните камъни и древните етруски техники на обработка на злато.

Популярни са дамските украшения – огърлиците, изработени от множество висящи елементи във формата на миниатюрни вази. Тънките и фини бижута от злато са белег на висок социален статус. В Античността гърците приписвали на благородния метал чудодейни свойства и златни бижута били поднасяни като ценен подарък по специални поводи (сватби, раждане на дете и др.).

До времето на римската антична цивилизация били открити част от скъпоценните камъни, които украсяват бижутата и днес. Високо почитани от древните римляни били пръстените печати, камеите и декоративните фиби, както и гривните (за китки и горната част на ръцете) и колиетата. Популярни скъпоценни камъни са били сапфирът, изумрудът, кехлибарът и диамантът, както и перлите.

Във витрините на Регионалния исторически музей - Сливен са изложени великолепни образци на античната торевтика. Шедьоври на ювелирното изкуство. Невероятното майсторство на изработка говори за една дългогодишна традиция в металопластиката. Грешка е всички красиви произведения на ювелирното изкуство да се приписват само на древногръцките ателиета. Несъмнено в Тракия съществува една много добра школа, която разпространява своите произведения из Балканския полуостров, Мала Азия и Северното Причерноморие.

Украшенията представляват постоянен атрибут, регламентиращ етапи и дейности от живота на социума. Накитите по своята същност представляват смислово-

художествена композиция, синтезирала в себе си дълголетната традиция на населението.

Значението на композицията не е в свободно комбиниране на мотиви и елементи, подчинени на внезапни хрумвания, а в метакода на културата. Всеки детайл има точно определено място и конкретен смисъл, които носи в изграждането на композицията. Отделни нови мотиви добавят допълнителна гама от настроения и впечатления, допълващи звученето на целия ансамбъл, изграден от различни нива на разбиране и тълкуване.

Накитите представляват магически предмети, които предпазват собственика си от външния свят и враждебните зли сили, които „бродят“ из него. Украшенията символно предпазват вътрешното му пространство от чуждото. Накитите лекуват от болест и избавят от зли влияния, помагат при раждане, женитба и смърт. Те служат като медиатор при гадаене и в преходни състояния.

Сакралният смисъл на накитите съществува с тяхната художествена и практическа стойност. Осъзнаването на предмета като самостоятелен културен факт го превръща в независим информационен носител. Жената по природа обича украсата, тя е художник, който навсякъде се стреми да внесе красота, хармония и съвършенство. Стремещът към всичко това намира отражение в пластичната и изобразителната система на накитите.¹

¹ http://www.ongal.net/editions/1Obsht_kult95/10Theses1_Diana_Doncheva95.pdf - посетен на 28.05.2021г.

КОНЯТ И НЕГОВИТЕ МИТОЛОГИЧНИ ПРЕВЪПЛЪЩЕНИЯ (ТРИ АНТИЧНИ ПАМЕТНИКА ОТ КОЛЕКЦИЯТА НА РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – СЛИВЕН)

Георги Ковачев Николай Сираков

Издателство Обнова
Сливен, 2020

Въведение

Мистичната, както и прагматичната връзка между коня и човека съществуват още от времето на късната старокаменна епоха (40,000 – 10,000 год. пр. Хр.) и като доказателство за това служат пещерните изображения на коне и износването на откритите от това време конски зъби, вероятно от използването на примитивни юзди². Сред рисунките от пещерата Ласко във Франция например, които според една от теориите за тяхната интерпретация представят визуално съществуващите преди 15,000 год. сред местните жители митове и практикувани ритуали, доминиращо място по брой на образите заемат точно конете.

Как и кога точно е станало опитомяването на коня за сега е трудно да се каже. Това, което се вижда от извършените през 2014 год. проучвания и сравняване на ДНК на съвременни опитомени коне и костен материал, открит при археологически разкопки и датиран преди 53,000 год., подсказва различни резултати. Според наблюденията няколко жребци са били опитомени на едно място, а впоследствие на различни места са били опитомявани кобили. Генетичните различия на съвременните коне подсказват, че става дума за първоначална популация от 77 различни кобили, които се разделят на 17 отделни потекла. Това може да отбелязва наличието на различни местоположения на отделни центрове за опитомяване или наличието на един начален център, в който са били отглеждани коне от различни диви популации.

Сред откритите досега места, които претендират да са и ранни центрове за опитомяване на коне, са селищата от камено-медната епоха при Дериевка в Украйна и Ботаи в Казахстан, които датират към 3,500 – 3,000 год. пр. Хр.. Опонентите на това становище обикновено изказват мнението, че масовото присъствие на конски кости в археологическите пластове на селищата по-скоро следва да се свърже с интензивен и подборен лов на коне, отколкото с интензивно отглеждане. ДНК изследванията посочват съществуването и на друг район, в който е извършвано опитомяване, на територията на Иберийския полуостров или в Северна Африка. Много от изследователите са на мнение, че фактическото опитомяване на коня и

² **Anthony, D. and Brown, D.** The origins of horseback riding. –Antiquity, 1991, № 65. Опонентите на тази теория отбелязват, че рисунките не означават опитомяване на животните, а белезите от износване на зъбите може да са резултат от гризане на дървесни кори, дефект на зъбите или пък отчупване на зъба в резултат на инцидент.

осъществяването на пълен контрол върху него от страна на човека става към 2,500 год. пр. Хр., когато животните демонстрират определени скелетни сходства със съвременните опитомени коне³.

Във всеки случай опитомяването на коня имало силен положителен ефект върху развитието на човешката цивилизация. То допринесло за значително увеличаване на човешката мобилност и преминаването на по-големи разстояния с по-голяма скорост, както и създаване на възможности за пренасяне на по-голямо количество товари. Сега хората можели да простират своите наблюдения върху терени с по-голяма площ и различен характер; да издържат по-многобройни семейства и да увеличат обхвата на техните търговски начинания⁴. А тези, които владеели тайната на конете, имали и абсолютното предимство над своите съседи и противници във военно отношение. Конете били възприемани и като богатство и който притежавал повече коне имал възможността бързо да промени не само своя житейски стандарт, но и социалното си положение в обществото.

Най-ранните преки доказателства за опитомяване на конете идват от края на III хилядолетие пр. Хр. и това са изображения на работещи коне, колесници и положени в гробове коне със снаряжение. Към средата на II хилядолетие пр. Хр. конете вече се използват повсеместно за теглене на колесници в Близкия Изток, Гърция и степите на Евразия. Мнението на повечето изследвачи е, че преди да бъдат използвани като впрегатна сила конете първо са били използвани за яздене. Това становище може да се свърже с хипотезата на Мария Гимбутас⁵, че мигриращите човешки маси от Евразийските степи към Европа в края на камено-медната и ранната бронзова епоха дължат успехите си на използването на коня, включително и за военни цели. Според други мнения обаче, в края на III хилядолетие пр. Хр., когато са и описваните миграционни събития, независимо от своето практическо приложение конят все още не е особен индикатор за политически и социален статус в обществото. Независимо от последното обаче камено-медната и бронзовата епохи се свързват с важни социални и икономически промени. По това време се наблюдават засилване на търговските връзки, развитие на социалното неравенство и следствие на това промени върху статуса за собственост на земята и всичко това може да е в резултат на засиленото значение на опитомените коне

Много от археолозите приемат, че един от елементите, който обозначава високият социален статус на човека в общността, в която живеел, е бил каменният скиптър, представен под формата на конска глава. Такива каменни скиптри са откривани в гробове от камено-медната епоха върху един значителен район от долината на р. Волга до Долния Дунав, включително и на територията на България⁶.

³ **Levine, Marsha.** Domestication and Early History of the Horse. – In: *The Domestic Horse: The Origins, Development, and Management of its Behavior*, Edited by D. Mills and S. McDonnell. Cambridge, 2005.

⁴ **Barclay, H. B.** *The Role of the Horse in Man's Culture*. London, 1981; **Kelekna, Pita.** *The Horse in Human History*. Cambridge University Press, 2009, pp. 1-64.

⁵ **Гимбутас, Мария.** *Цивилизация Великoiй богини: Мир древней Европы*. Москва: Росспен, 2006.

⁶ **Тодорова, Хенриета.** *Камено-медната епоха в България*. София: Наука и изкуство, 1986.

Скиптрите, масово изработвани от порфир, обикновено се приемат за символ на власт, която погребания имал преди смъртта си⁷.

Връзката на конете и социалния статус на техните собственици ясно се отразява в гробовете от времето след ранната бронзова епоха. През първата половина на II хилядолетие пр. Хр. се наблюдава масовото използване на коня във военното дело и най-вече за теглене на бойни колесници от страна на нашественици като хиксосите, каситите, митанийците, хититите и арийците, които нападат от север страните в Близкия Изток и Древен Египет. Успехите на завоевателите определено се свързват с използването на коня. Не случайно през I хилядолетие пр. Хр. територията от Карпатите до Монголия се контролира от племената на скитите, сарматите и савроматите⁸, а идването и налагането на тракийските племена на Балканите се свързва с използването на технологиите за производство на бронз и наличието на опитомени коне за военни нужди.

Археологическите доказателства, които указват за ритуални практики, свързани с коня, датират още от времето на бронзовата епоха. В индоевропейската митология самият кон се персонифицира с ред божества или се явява техен атрибут. Често пъти конят се отъждествява със стихии или като средство за придвижване на божества и герои.

Култът към коня е изключително популярен сред индоевропейските народи, а ранната почит към това животно се дължи на неговата бързина, сила и интелигентност. И докато все още можем да гадаем дали конят е обект на култ в праисторическите пещерни рисунки, то първите археологически доказателства за изявена почит към коня датират от времето на бронзовата епоха. Всъщност сред повечето изследователи съществува справедливото мнение, че култът към коня се заражда след неговото опитомяване и се свързва с появата на аристокрацията сред мигриращите войнствени степни племена и народи, които според някои мнения заменят съществуващия култ към бика, свързан със земеделието и плодородието, с този на коня.

В митологията конят се явява атрибут на много богове, а в много случаи се асоциира с тях. Култът към коня–бог Хаягрива датира в Индия от началото на III хилядолетие пр. Хр.. В множество индоевропейски митове, които проследяват дуалистичното начало на света, конят се свързва с боговете–близнаци, сред тях древногръцките Диоскури и англосаксонските Хенгист и Хорса. В митологичните представи бог Посейдон първоначално се заражда под формата на кон, а по-късно, в развитието на мита богът се появява със своята колесница. В древногръцката митология конят се появява и под образа на летящия Пегас, в мита за конете на Диомед и др.. В митологията на германските племена главният бог Один притежава чудотворния осемкрак кон Игдрасил, а в арменския епос „Давид Сасунски“ вълшебният кон Джалали открил своя стопанин–герой чак на морското дъно. В келтската митология култът на коня се свързва с богинята Епона, чието име буквално

⁷ Опонентите на тази идея отбелязват обаче, че много от скиптрите са изработени изключително схематично, липсват доказателства за използване на опитомени коне в района през епохата на погребението и не на последно място факта, че никой друг, освен археолозите, не споменава тези скиптри като символи на власт.

⁸ The Oxford Companion to Archaeology. Edited by Brian Fagan. New York – Oxford, 1996.

се превежда като „богиня на конете” и обикновено се представя стояща между два коня. Безспорно култът към коня заема особено място сред войнствените племена на хетите и хетитите, които дължат своите завоевания в Мала Азия на използването на теглената от коне колесница. Техният върховен бог Пирва често пъти се свързва със славянския бог Перун и литовския Перкунас, още повече, че тези богове превъплъщават образа на змеебореца, който качен на кон или колесница побеждава злата ламя⁹.

Още Омир, в „Илиада”, отбелязва неразривната връзка между коня и траките, отразена в описанието на тракийския цар Рез и неговите белоснежни коне, а Хезиод, в „Дела и дни”, изрично говори за „конехранната” (коневъдната) Тракия, през която преминава леденият вятър Борей. Според наблюденията култът на коня се свързва със соларния цикъл и слънцето като божество. По този начин конят семантически се обвързва с космогонията, образа на Вселената и инкарнацията на боговете в божествения цикъл на времето.

Според етнолозите пряко доказателство за култ на коня се оказват откритите останки, най-вече в гробове, от жертвоприношения на коне и множеството изображения на коне и митични, свързани с коня, животни. Следва да се има предвид, че в древния свят след жертвоприношенията на хора жертвоприношенията на коне значително надвишават като брой останалите практикувани жертвоприношения, сред тях на бикове, козли, овце и др. В множество индоевропейски митове символичното прераждане на владетеля се свързва с жертвоприношения на коне, какъвто е случая с ритуалите ашхвамедхва и пурушхамедхва в Древна Индия¹⁰. А практикуването на жертвоприношения на коне сред траките е изрично описано за случая през 29 год. пр. Хр., когато преди битката с войските на Марк Лициний Крас мизите пренесли в жертва на бога на войната кон, който бил заклан на божествения олтар.

И тъй като траките нямали собствена писмена традиция, то единствения начин да пресъздадем техните митове и ритуали, в които конят заемал определено място, е чрез представените изображения и запазените и предавани от поколение на поколение легенди и обредни действия. Обикновено в търсене на изгубените митове и ритуали на траките изследователите се обръщат към достигналите до нас сведения от митологията и обредния комплекс на древните индоевропейски народи, сред тях хети, келти, гърци, индоарийци и др.. И понеже говорим за една широка перспектива, отразена в множество народи и култури, които обграждали траките, то следва да повдигнем въпроса за смисъла и значението на възприеманите митове, ритуали и отразената чрез тях практика на местно ниво. Напълно е естествено в един такъв обратен методологичен подход на проучване, от частното към общото, да се потърсят конкретните примери и тяхната интерпретация, съгласно непосредствената среда, в която са били открити артефактите. Този методологичен подход е необходим и валиден при случаите, където тази интерпретация е възможна, а крайната цел е да се направи определен, макар и скромн, принос към общото разбиране и възприемане на коня не само в утилитарната култура на индоевропейските народи, но и в търсенето на нови,

⁹ Мифы народов мира. Т. 1, Москва, 1980.

¹⁰ **Маразов, Иван.** За семантиката на женския образ в скитското изкуство. –Проблеми на изкуството. № 4, 1976, с. 45-53.

алтернативни, пътища за обяснение на неговите митологични превъплъщения и „хибридни“ образи. В този смисъл сме подбрали три емблематични по своята художествена проява артефакта, от колекцията на Регионалния исторически музей в Сливен, които представят мястото на коня и неговите легендарни симбиози с други същества.

Два от представените антични паметника са известни благодарение на проведените в последните двадесет години проучвания на надгробни могили в района на Сливен. В могилите, някои от тях покриващи останките на висши тракийски аристократи, наред с множество богато украсени образци на тракийското и антично изкуство се откриват и останките на коне и принадлежащите им, в някои случаи, конско снаряжение и колесници. Тези находки още веднъж идват за потвърдят солидната връзка между траките и коня, съществувала между тях както приживе, в напълно конвенционален смисъл, така и в техните представи за задгробния живот.

Сред цялото това богатство от произведения на торевтиката, ювелирното и теракотено изкуства, се отличават два гробни дара, положени съответно сред вещите на мъртвите тракийски парадинасти в Танева могила и Далакова могила. И двете изделия пряко рефлектират тракийските представи за коня и неговата връзка с други същества, пресъздаващи т. нар. хибридни митични зверове, явяващи се част от тракийските митове и легенди. И не само в тракийската митология и представи за отвъдното, но и в подобните наративи на целия древен свят.

Първото от разглежданите същества, открито в Танева могила, е представено под формата на керамичен ритон под формата на хипалектрион – митично съчетание на кон с тяло на птица. Второто – сребърен ритон с протоме на кентавър, митично същество с торс на човек и тяло на кон, е открито сред гробните дарове в Далакова могила. Освен към тези два митологични звяра вниманието ни беше привлечено и от един бронзов пръстен, с неизвестно местонахождение, от колекцията на Регионалния исторически музей в Сливен. Върху плочката на пръстена е представено още едно хибридно същество, познато като хипокамп – съчетание на кон, който вместо тяло завършва с опашка на риба.

Тези три паметника, макар и разгледани поотделно, но взети заедно, идват да покажат общата идея и универсална представа за същността на коня и неговата проява в религиозното мислене на античния човек, неразделна част и от тракийската митология и представа за света. Защото ако хипалектрионът може да свърже коня и птицата с небесното пространство, то кентавърът е изключително земно същество, а хипокампът свързва коня с морската шир и нейните обитатели. И в трите случая споменатите митични същества се явяват медиатори между различните светове.

Без да се опитваме да обхванем цялостната комплексност на тези митологични същества, нашето внимание беше насочено в търсенето на отговор на един по-утилитарен въпрос: какви са местата на хипалектриона и кентавъра сред гробните дарове и има ли нещо повече в смисъла на тяхното поставяне при останките на мъртвите тракийски аристократи? Нека не забравяме, че разглежданият керамичен хипалектрион засега, макар добре познат като изображение в средиземноморския свят, до момента е уникален за земите на траките, а изработения от позлатено сребро ритон с протоме на кентавър е изключително скъпо произведения на изкуството, което е

можело да остане сред съдовете на следващия по линия тракийски аристократ. Що се отнася до пръстена, то изображенията на хипокампи от Тракия за сега също са изключителна рядкост и целта беше да се разкрие мястото на това митично същество и развитието на неговия образ в древното изкуство.

Като основен метод на изследването съзнателно подбрахме историко-сравнителния анализ, демонстриран за пръв път през XVIII век от Йохан Винкелман, и оттогава успешно прилаган при проучването на произведения на изкуството. Надяваме се, че наложеният от нас постпроцесуализъм при интерпретацията на разглежданите находки няма да повлияе отрицателно при цялостното по-нататъшно изследване на гробните комплекси на споменатите по-горе две надгробни могили.

СТРАНИЦИ ОТ ИСТОРИЯТА НА СЕЛО КАЛОЯНОВО, СЛИВЕНСКА ОБЛАСТ

Неделчо Митърков, Николай Сираков, Минко Стефанов

Сливен, 2020

Предговор

В следващите страници читателят има възможност да се запознае с моменти по пътя на село Калояново от създаването си до наши дни. В изложението са описани исторически събития и случки от разговори с хора от селото, основно възрастни люде, които имат сведения от своите баби и дядовци, и сами са се докосвали до определени артефакти, намерени в къщите или в землището при обработването на земеделски земи и работата в горския фонд. На тук са описани ония от тях, по които има съвпадения на разказаните събития. Там, където има различия не са включени. По тях авторите продължават да издирват документални източници, с оглед при евентуално преиздаване на този труд да намерят място в него.

Очевидно е, че селото е древно. От кога започва най-старата история на селището, още не е установено. Неговите корени се намират много назад в историята. Поради това си заслужава да продължат усилията да се търси все още нова информация, свързана с историческият път на селото. В хода на работата върху написването на следващите страници, ценна помощ оказаха много хора. Приживе те разказаха интересни неща за селото си, които Неделчо Митърков и Минко Стефанов записват и сега използват в книгата.

Написването на тази книга изисква много време, тъй като всички изходни данни трябва да се проверят с оригинални документи, да се съпоставят с мнения на стари хора и с историци, за да е всичко автентично.

Мотивите ни за написването на следващите редове са да се остави на днешните и утрешните хора скромна информация за селото, да се съхрани онова, което се знае, да не се разпилява повече. Защото много факти, събития, информация са избелели, или са изчезнали безвъзвратно. По-големите цели на този материал, които си поставихме са изпълнени. Такива, например са уточняване местата, където три пъти е било селото в по-далечното и по-близкото минало, като са използвани съответните източници. Изложени са и някои хипотези по този въпрос. Разгледани са обществени, политически, стопански, образователни, демографски, и други въпроси от живота на селото. Някои не са развити до край, тъй като източниците са ограничени или липсват такива.

Най-голямата издирвателска работа, систематизиране на изложеното в книгата дължим най-вече на Неделчо Митърков, който дълги години е проучвал историята, живота и труда на тукашните люде. Д-р Николай Сираков професионално разглежда най-старата история по тези земи.

В началото на третото хилядолетие, тази книга е добро начало за събиране на спомените, легендите и артефактите за всичко случило се в село Калояново и с неговите жители назад през вековете.

От авторите